

Tot sortint de la caverna per cercar la vida (Lectura classicitzant de *La caverna*¹ de Rodolf Sirera)

Pau Gilabert

Per a Rosa Cabré, Mireia Sopena, Òscar Bodi i Àlex Matas

Disposat sempre a alertar lectors i espectadors del perill d'establir-se còmodament en el regne de la ficció, de falsejar la vida i també la mort fins a convertir-les en autèntiques, però lamentables, representacions teatrals², R. Sirera atorga als seus textos la categoria d'autèntics desvetlladors de la consciència. Cal suposar que, si es tracta de la pròpia, partint com parteix de la convicció —altrament podria estalviar-se el plaer «feixuc» de l'escriptura— tot ha de resultar força més fàcil, però la mare Psicologia ens ha ensenyat a detectar resistències universals, presents en gairebé tothom, al canvi, al pas lògic a la maduresa i àdhuc a la «conversió». Per salvar, doncs, aquesta contrarietat notable, n'hi ha prou de posar els personatges —i, si calia, a nosaltres mateixos— en situacions límit, davant les quals és impossible de no reaccionar o, encara millor, de no «atacar». I, un cop s'ha optat per una estratègia palesament guerrera, tampoc no pot sorprendre que els generals que l'han de dur a terme —és a dir, a la victòria— no puguin permetre's el luxe de ser ni misericordiosos, ni educats, ni tan sols complaents; ben al contrari, l'autor valencià s'inclina sovint per individus sense escrúpols com ara un marquès sàdic³

1. Teatre català contemporani. Els textos del Centre Dramàtic, nº 7, ed. Lumen, Barcelona 1995. Totes les cites correspondran a aquesta edició.

2. No cal dir que *El verí del teatre* en seria la mostra emblemàtica.

3. Prou sàdic per preferir la contemplació de la mort real de Gabriel de Beaumont a la seva representació fictícia o teatral. En *El verí del teatre* es contraposen, doncs, dues visions ben diferents de l'acte de contemplar (*théâmat*), de manera que, per al marquès,

o un contrabandista⁴, addicte aquest darrer al benefici propi i avesat a traficar, si se'n presentava l'avinentesa, amb la vida humana.

Al seu torn, les situacions extremes han estat creades més d'un cop amb l'ajut inestimable d'espais closos i claustrofòbics. En *El verí del teatre*, era un actor de molta anomenada, Gabriel de Beaumont, qui de sobte es descobria atrapat en un espai luxós, però reduït, sotmès a una mena d'aplicació pràctica de les teories del sofista Antifont, segons les quals ell no podrà demostrar mai que un marquès foll l'ha fet presoner en una cambra del seu palau per la senzilla raó que no hi ha hagut cap testimoni que ho pugui certificar⁵. Ara, en canvi, ens trobem a la caverna d'una illa mediterrània, prop de Nàpols, i no pas en una mansió aristocràtica, de manera que la foscor, les incomoditats i tota l'opressió pròpies del «sub-món» queden garantides de bell antuvi. Encara no ha arribat el moment d'assenyalar que, emparant-se en les ombres trèmules d'un hàbitat així, R. Sirera jugarà tant com pugui a introduir el dubte sobre una realitat que no és sinó pura aparença o ficció. Ben real, per exemple, és la caverna per al jove protagonista, on es troba sol amb si mateix —i no s'agrada—, envaït de por i de tot tipus d'angoixes, però falsa alhora, perquè és la caverna imaginària d'una obra de ficció, i condemnada, per tant, a perdre la vida més enllà de les pàgines en què apareix citada o de la ment del lector. I, tanmateix, aquesta caverna té molt més cos que no pas sembla, car no ha estat creada de cap i de nou, sinó que se sap hereva d'una altra de secular, feta de tradició, que en els seus orígens residia només en els primers capítols del llibre setè de la *República* de Plató. De primer, hom podria avaluar-la com una càrrega pesada, cridada pel destí a ofegar tots aquells que gosin parar-li les espatlles, però aquest no sembla ser el cas, per raons òbvies, de R. Sirera, poc propens a qüestionar la paternitat platònica de gairebé totes les caveres literàries i, per contra, molt feliç de poder-ne fer ús

la passió i l'entusiasme en l'espectador només poden aparèixer si hom assassina la falsedat o irrealitat d'allò representat, és a dir, el mateix teatre.

4. Veritable provocador de la presa de consciència per part del jove protagonista de *La caverna*, tot i que, com es veurà, fent ús de mètodes igualment violents.
5. Recordeu que, segons el papir d'Oxirinc XI, n. 1364 (Fr. B 44 de l'edició DIELS-KRANZ), Antifont, un dels màxims representants de la «clàssica» oposició sofística *physis/nómos* mantenia que: «Justícia consisteix a no transgredir les disposicions legals de la ciutat en la qual hom viu com a ciutadà. Així, doncs, un home practicarà la justícia en gran benefici propi si davant testimonis observa les lleis com a sobiranes; però sense testimonis, els dictàmens de la natura. Car els preceptes legals són imposats, els de la natura, obligatoris: els preceptes legals són producte d'un pacte, no innats; els de la natura són innats, no producte de cap pacte (Col. 1). Així, doncs, si hom, en transgredir les disposicions legals passa desapercebut als qui han establert el pacte, es veu lliure d'ignominia i de càstig ... Efectivament, hom ha establert lleis per als ulls» (la traducció és d'Antoni PIQUE ANGORDANS, *Els Sofistes. Fragments i Testimonis*, ed. Laia, Textos Filosòfics, Barcelona 1988). Tot això ho tracto amb més deteniment a «The Tradition of the Death of Socrates as a Good Paradigm of the "Poison of Drama": Reflections on R. Sirera's *El verí del teatre/The Poison of Drama*», pendent de publicació al *International Journal of the Classical Tradition*.

sense sentir per això que li estan segant sense permís la irrenunciable llibertat de creació.

De fet, la relació amistosa evident amb el mite antic —mite filosòfic, a més—, està plenament justificada. Al capdavant, del mite de la caverna se'n desprèn una exhortació clara a la comparança, al paral·lelisme entre «aquell quadre»⁶ i l'ascensió de l'ànima vers la regió intel·ligible, vers la idea del Bé, l'única llum, la Llum, que comprensiblement tanca la pupilla dels qui solen viure immersos en la foscor i suporten el llast de la matèria. En conseqüència, si el model consolidat ja hi és, per què pensar-ne de nous? N'hi ha prou de deixar entendre, i gosaria dir que amb una ironia mal dissimulada, que tothom és molt lliure d'enlairar-se fins on vulgui, però n'hi ha que, seguidors d'un credo terrenal i ben positivista —no sé llegir R. Sirera d'una altra manera—, saben frenar els rampells dels mestres metafísics sense haver de renunciar, però, a les imatges esplèndides amb què acostumen a embolcallar llurs «trànsits».

Sigui com sigui, aquell quadre platònic és present en la memòria cultural de tots nosaltres. Per contra, fóra bo que, malgrat prescindir traïdorament de l'estructura narrativa de *La caverna*, n'expliquéssim l'argument bàsic a fi de comprendre amb rapidesa les circumstàncies que han fet que un jove de bona família es trobi en «règim subterrani» de privació de llibertat:

Heus aquí una família italiana benestant de final del segle XVIII i començament del segle XIX. La muller és morta i el vidu s'ha casat de bell nou amb una anglesa. S'instal·len a Anglaterra, tot i que el motiu principal no sembla ser el matrimoni, sinó els negocis del marit. Hi ha dos fills de la primera esposa. Com tradicionalment han fet i fan les bones famílies, els joves són enviats a l'estranger, per tal que esdevinguin ciutadans cultes i preparats per als llocs de privilegi que ocuparan en la societat. Així doncs, i amb tots els matisos que calgui introduir, hom ens situa en l'atmosfera del «Grand Tour» que es practicà durant segles fins que esdevingué simplement «turisme»⁸ —em refereixo al menys foll, és clar. El fill gran és a Itàlia; en princi-

6. 517b: «Doncs aquest quadre, vaig fer jo, estimat Glauco, cal aplicar-lo, tot ell, al que havíem dit abans, bo i comparant aquest àmbit que apareix a la vista amb l'habitacle de la presó, i la llum del foc d'allí amb el poder del sol; la pujada cap a dalt i la contemplació del d'allí dalt, si poses que és com l'ascensió de l'ànima cap a la regió intel·ligible no t'erraràs, almenys de com jo ho espero, ja que vols sentir-ho» (traducció de C. MIRALLES, *La República, Llibre VII, Plató*. Educació. Materials de Filosofia, Universitat de València, València 1990 (totes les cites en català del mite de la caverna correspondran a aquesta traducció i edició).

7. Per a aquesta qüestió, vegeu, per exemple, *Grand Tour. The Lure of Italy in the Eighteenth Century*, edited by A. WILTON - I. BIGNAMINI, Tate Gallery Publishing, Londres 1996, catàleg de l'esplèndida exposició que, amb el mateix nom, tingué lloc a la Tate Gallery (X-96 - I-97) i al Palazzo delle Esposizioni de Roma (II-97 - IV-97).

8. R. EISNER ho il·lustra molt bé a *Travelers to an Antique Land. The History and Literature of Travel to Greece*, The University of Michigan Press, Michigan 1991.

pi, hi ha anat a estudiar art i, pel que sembla, no ha calgut donar-li cap empena, sinó que s'ha mogut per iniciativa pròpia. El petit, en canvi, de dinou anys, s'ha resistit a abandonar la comoditat de la llar, però ara el trobem també rumb a Itàlia via Gibraltar explicant al capità del vaixell que, a més de voler reunir-se amb el seu germà i dur a terme un seguit de transaccions comercials per a l'empresa del pare, en el fons, s'hi desplaça per plaer. El capità, que sembla confiar-li des del primer moment, li comunica generosament que podria posar-lo en contacte amb persones molt rellevants de la revolució contra l'Absolutisme que vol restablir la Constitució⁹. Sigui com sigui, el Jove no en vol saber res, alhora que s'apressa a afegir que la seva família mai no ha tingut res a veure amb la política.

Ja a Itàlia (Nàpols), no aconsegueix de localitzar el seu germà, fins que, temps després, aquell mateix capità de vaixell ve a trobar-lo justament per dur-l'hi. En efecte, el germà gran s'està morint com a resultat de la seva implicació en el moviment revolucionari i progressista contra l'Absolutisme. En plena agonia, li arribarà a demanar que continuï la seva tasca, de manera que, bo i deixant-se arrossegat per les circumstàncies i no pas com a fruit d'una decisió personal, s'adhereix també a la revolució. El Jove lluita a partir d'ara en el si d'una companyia de revolucionaris molt mal equipats i dirigits per un comandant exiliat després de les primeres repressions de la guerra del francès.

L'èxit no els acompanya pas; ans al contrari, els soldats reialistes afusellen tots els seus companys. L'únic supervivent és ell, però se salva perquè fuig covardament en acostar-se l'exèrcit regular: només cal tenir en compte que la ferida que pot «exhibir» se la fa ensopegant amb unes arrels —quelcom de ben poc heroic!

Per la seva banda, el comandant havia tingut la precaució de contactar amb un contrabandista, el qual, en cas de desfeta, els faria sortir del país. Per tant, tots els soldats estaven advertits d'on havien d'anar en cas necessari per contactar-hi. Finalment, doncs, trobem el Jove en una caverna d'una illa a dues milles i mitja de la costa. Supervivent únic, recorre al contrabandista, i aquest se l'enduu a l'amagatall, per tal com, a terra ferma, els soldats reialistes baten la comarca.

Enfebrat i víctima d'una angoixa permanent, creu veure, com entre ombres, un seguit de personatges, sempre encarnats per «Ell» i «Ella», que li parlen. Tots contribuiran, d'una forma o d'una altra, a desvetllar-li la consciència, a fer-lo madurar i decidir per ell mateix, de manera que mai més no es vegi «arrossegat». De sobte, a més, com-

9. Tot indica, doncs, que hom fa al·lusió a la Constitució de la República Partenopea. Vegeu, per exemple, H. HEARDER - D.P. WALEY, *Breve Historia de Italia*, Madrid 1966.

parteix caverna —o li ho sembla— amb un militar encadenat pels contrabandistes i que ha fugit d'un exèrcit en el qual ja no pot creure. És liberal i pertany al grup de militars progressistes que volen restablir la Constitució, però, paradoxalment, abans de la «conversió» fou ell qui dirigí l'escamot d'afusellament del seu comandant.

Fins aquí els dos primers dies, dels tres en què està dividida l'obra, al llarg dels quals apareixen les dades que, esparses aquí i allà, he volgut connectar i resumir. Sabem quin és el conflicte i restem amatents del que pugui esdevenir-se —tal vegada la solució— durant el tercer dia. Això no obstant, cal resistir la temptació de córrer, car és molt el que ja s'ha dit i que ara caldria repassar analíticament. Comencem, doncs, per un «Ell» que podria ser —per què no?— el pare del Jove:

«Veus la teua ombra reflectida en el mur? ... El sol la produeix. ... El sol sembla que es mou, però tu i jo sabem que no és així, que qui es mou és la terra. Doncs bé, també sabem que aquesta afirmació, que va formular ja fa dos segles Galileo Galilei, constitueix encara, per a l'Església Romana, una heretgia. Qui gosaria, als nostres dies, de defensar el sistema ptolomeic? Diríem d'ell que estava boig, o que era un ignorant ... Les esglésies ... sempre han estat en contra del progrés i de la llibertat, i, per això, creure en la idea de Déu, tal i com elles la defensen, em sembla una actitud indigna d'una persona responsable, una manera més de sotmetre's al seu esclavatge i, amb aquesta passivitat, ajudar indirectament a la perduració del sistema opressor que representen. Seria, al cap i a la fi, el mateix que continuar creient que el sol es mou al voltant de la terra, o que el que existeix realment, com s'imaginaven els pobres presoners de la caverna, és l'ombra que es reflecteix sobre el mur en lloc d'allò que la projecta»¹⁰ (pp. 31-32).

Cal parar esment, primer de tot, que, essent presoner en una caverna com aquells altres ho foren en la platònica, ningú millor que el Jove, puix que ell sí que havia conegut abans la llum¹¹, per no confondre l'ombra reflectida en el mur, pura ficció, amb allò que la projecta: tal vegada ell mateix, cada cop més resplendent i il·luminador, si avança resolt pel camí de la curiositat intel·lectual. Qui vol o hauria de voler créixer —*lato sensu*— per

10. Plató, *República* 514 a-515b. Recordeu el paràgraf final: «Car, en aquesta situació, ¿penses, d'antuvi, que mai deuen haver vist, d'ells mateixos i dels altres, res que no siguin les ombres que el foc projecta damunt de la part de cova que tenen al davant?»

11. Compareu-ho amb Plató, *República* 514a-b: «Tot seguit, vaig dir, afigura't la nostra natura, pel que fa a tenir educació i a no tenir-ne, segons el cas següent; imagina't, si, uns homes com dins d'un habitacle en forma de cova, subterrani, que té una entrada que s'enfila cap a la llum, tot al larg de la cova, i que hi són des de petits ... ».

esdevenir madur —és a dir, qui ha de substituir la lleugeresa d'una personalitat a mig fer per una altra amb cos, amb consciència i criteri personals—, no ha de sotmetre's a la follia i ignorància de cap poder constituït, sobretot —«Ell» *dicit*— del més «cavernícola»: l'Església Romana. Caldrà, doncs, renunciar a la comoditat —car les cavernes també poden temptar per la protecció que ofereixen—, en el ben entès que tota persona digna i responsable ha de saber sortir de la cova de l'esclavatge i la passivitat per cobrir les diverses etapes d'un viatge inciatòic indefugible: la vida.

Sens dubte, l'advertiment apareix embolcallat d'un to culte un xic aclaparador —qui gosarà negar que Plató sempre impressiona? Potser per això, «Ella» —per què no la madrastra?—, intuïnt que el fill del seu marit deu estar fet de la mateixa fusta que la generalitat del joves, apel·la pragmàticament al seu orgull d'home pretesament consolidat:

«... «He pensat que és hora ja que m'ocupe del teu futur. Et farà bé conèixer món. T'estic preparant un llarg viatge». Però ell va negar amb el cap, sense gosar obrir la boca. «És el que més et convé i cal que et faces a la idea. El teu germà se n'ha anat, abans que ningú li ho demanàs, i no em sembla correcte que et quedés tot sol amb mi. Ets prou gran ja per entendre'n el motiu». (p. 33).

Mirar cap al futur, viatjar, conèixer, no restar quiet. Heus aquí un programa tan odisseic —àdhuc heracliteu per mor de la cerca intencionada del contrast— que sobren els comentaris. Fa massa temps que a Occident l'aventura d'Ulisses ha encarnat l'aprenentatge existencial¹², perquè ara calgui subratllar res més que no sigui la urgència platònica d'abandonar definitivament la caverna, aquest cop entesa com a llar o si maternal, suau, calent i acollidor, però capaç de crear paràlisi, òbviament més espiritual que no pas física, en tots aquells qui, addictes a la «deconstrucció personal», en tenen prou d'anar fent, mentre que el riu de la vida avança imparabile. Contra tot això, s'hi rebel·la de bell nou «Ell», avalat, segons que sembla, per l'experiència:

* ... El teu univers és, encara, un univers petit, ... De la resta del món —què en saps tu, de la resta del món, fora d'aquesta casa (i) del jardí, ... ?— només t'interessen aquelles persones que saben avaluar-te correctament el vestuari ... Quan obriràs els ulls, quan arribaràs a tenir una consciència pròpia? Podràs jutjar alguna vegada, amb imparcialitat, altres vides diferents de la teua, altres afanys, altres preocupacions que no siguem com és d'intensa la teua tristesa d'avui, ... les

12. Sembla inevitable fer menció de *l'Ulisses* de Joyce, per bé que, en ell, la reducció del temps i l'espai, un sol dia a Dublín, condensa el pelegrinatge èpic fins a convertir-lo en exploració existencial de la interioritat.

afliccions que laceren el teu pobre esperit inexpert? ... Hi ha coses prou més importants sobre la terra que allò que a tu et passa, i ja és hora que en comences a prendre consciència. Hi ha pobles oprimits, homes que pateixen injustícies, explotació, violència, ... joves com tu i com jo que envelliran en obscures presons. ... Però tu, fill de bona família, ben vestit, ben alimentat, ben educat ... vius en els llimbs de la innocència ... Amic meu, la vida és una aventura molt amarga, molt costosa, molt difícil d'interpretar amb dignitat. La vida vertadera, em referesc, no la dels llibres» (pp. 33-34).

Com és obvi, haurem de transitar mentalment des de la caverna fosca i desagradable on el Jove és a hores d'ara presoner a una altra de familiar i arcàdica, la casa i el jardí, on s'ha estat massa temps i s'ha trobat massa bé. És clar que importa menys el marc físic, plaent o no, que la constant tenebra espiritual que cobreix i tenalla el Jove; en darrer terme, aquest hauria de poder obrir els ulls per albirar a la fi una altra llum, feta paradoxalment de misèria aliena, i sens dubte detectable per qui no ha fet de la ceguesa el seu ofici. Allò capital és sortir de la dolça caverna per guanyar consciència pròpia, tan pròpia que li permetrà d'autodiagnosticar-se un excés de bon vestit, bona educació, etc. O, dit amb d'altres mots: d'obscures presons i de presoners reals n'hi ha sobretot fora dels llimbs, caverna daurada, de la seva innocència o infantilisme. Allí, ben a l'exterior, desprotegit, la vida no segueix les sofisticacions o refinaments pensats per fer teatre, ço és, per transmutar-se impúdicament fins a convertir-se en quelcom digne de ser contemplat —un tema, per cert, molt preat per R. Sirera¹³—, sinó que assumeix tota l'amargor i el preu a pagar com a conseqüència del fet de no moure's en la gens compromesa ficció del llibre.

Fins aquí, si s'admet la hipòtesi proposada, allò que hom es podria permetre de qualificar d'enraonats i previsibles advertiments paterns, materns o amicals. Allò més sorprenent, per contra, és que sigui un contrabandista qui s'afegeixi sense rubor al grup d'educadors, en aparença amables però punyents a gratient, que haurien de poder i saber redreçar el Jove:

«I digues, quins són els teus projectes revolucionaris, si surts d'aquesta amb vida? ... alguna cosa deus haver pensat per al futur ... Em fa l'efecte que el teu silenci significa que s'ha iniciat una dissociació irreversible entre el teu cervell, que continua sent revolucionari, i el teu cos que, després de l'aventura, ha esdevingut notablement conservador» (p. 53).

13. Tot el que ja s'ha dit sobre *El verí del teatre* des de la perspectiva del marquès ho exemplificaria perfectament.

Potser no era previsible, però el cert és que, com un autèntic psicoanalista avesat a diagnosticar traumes en el subconscient, ja es veu que aquest trapella sap posar el dit a la nafra quan adverteix que la revolució es fa dia rere dia, superant les desfetes, plurals gairebé sempre, i vencent les pors subsegüents; en suma, vencent la Por, capaç ella sola de «petrificar» un cos abrandat fins a convertir-lo en sòlid «receptacle conservador», en cova, doncs, del cervell o dels ideals teòrics tal vegada molt revolucionaris però poc contrastats. Fa molt poc, «Ell» recordava al Jove que, tot just sortint de la torre d'ivori de torn, hom descobreix —sempre amb astorament— la misèria dels altres. El contrabandista opta ja per demanar-li directament si ha passat fam alguna volta:

«No, no pas a nivell teòric; de veritat, vull dir. En la teua pròpia cam- (pp. 54-55).

La resposta és tan migrada d'imaginació:

«No cal haver patit personalment l'opressió ni la misèria per lluitar perquè no la patisca ningú» (p. 55).

que aquest traficant d'objectes i de persones deu pensar que una mica més de prèdica, ara descaradament petitburgesa, ja no pot molestar ningú:

«Paraules, només paraules ... Quanta raó tenien els nostres pares, quan ens deien que treure la cara per la xusma era una bajanada, que mai no ens ho agrairien, i que jugar amb foc tenia el perill que acabàssem cremats sense voler-ho» (p. 55).

Fins i tot gosarà demanar que no es vegi en les seves paraules l'apologia encoberta del seu negoci, car:

«Un negoci existeix i prospera quan allò que produeix o subministra és necessari per a molts. O se l'ha fet necessari, tant se val. I això no canviarà, governen absolutistes o constitucionals» (p. 55).

Comptat i debatut, el missatge és tan clar com propi d'una saviesa que, en aquest cas, no té res a veure amb consells paterns, materns o amicals —i, en definitiva, amorosos—, sinó amb el pes aclaparador i definitiu de l'experiència del malfactor. Tant als primers com al segon, tanmateix, els plau d'emparar-se sota el poder simbòlic d'una imatge platònica, la caverna, ja que frisen per parlar de falsedat i de certesa, d'ombres i de llum, de mentida i de veritat. En efecte, que potser el Jove no és víctima d'alguna mena de cavernosa foscor intel·lectual i espiritual? Que potser no és la seva ment tancada a la realitat la que s'entesta a no reconèixer que també la se-

va família, com ell, es decanta pel benefici propi, refusant de destinar la fortuna als desposseïts de sempre, mentre que s'apressen:

«a fer que l'hereu vaja a Itàlia a estudiar art, a bastir un nou pavelló de ball vora el mar...?» (pp. 55-56).

Per què, si no, li costa tant d'obrir les portes de la seva ment i admetre que els humans es mouen per la seva conveniència i es deleixen per trepitjar terreny segur? (p. 56). Ell, en canvi, un excombatent de la guerra del francès degradat a contrabandista, va veure:

«morir moltes persones excel·lents per un no res. I vaig veure també triomfar una caterva d'indesitjables, que un dia eren dels nostres i l'endemà de l'enemic, segons bufava l'aire. Ara ocupen diferents llocs molt ben pagats a l'administració. I allà continuaran... Ells són professionals. I de professionals, de bons professionals, tenen molta necessitat tots els governs» (pp. 56-57).

Val a dir que no és gens fàcil de substreure's a l'actualitat —avui en diríem «rabiosa»— de l'arenga del Contrabandista, però a mi, com a filòleg, em deu pertocar més aviat posar l'accent en el fet que, si bé els pares volien foragitar el fill de la caverna per empènyer-lo vers la consecució de fites platònicament ideals com ara la llibertat, el criteri propi, etc. —gairebé es podria dir que els pares, tots els pares, un cop acompanyats els deures de la reproducció, o són platònics o no són—, en canvi, el positivisme radical i sense escrúpols del traficant el vol treure, sí, de les ombres, però prefereix que, fora de la cova, continuï avançant en línia horitzontal —d'altra banda, tan humana!— a fi d'estalviar-se els perills innegables de qualsevulla enlairament. És clar que amb allò amb què ningú no comptava és que el Jove, tan necessitat abans d'una empenta exterior per aixecar el vol —si més no una mica—, ara, fastiguejat per la pedagogia aparentment barroera del seu carceller, ha de bastir tot sol un veritable castell platònic —és a dir, irremediablement fet d'il·lusions—, que, en definitiva, el salvarà unes quantes hores:

«Tot allò que dius no són altra cosa que justificacions. Justificacions, d'altra banda, prou vulgars. De literatura barata. L'idealista desencantat esdevé un bandoler cínic i ferotge. Però com, en el fons, té bon cor, en l'últim moment es redimeix: quan està a punt de lliurar l'heroi als soldats, alguna cosa li fa recordar el seu passat honorable, canvia d'idea i l'ajuda a fugir, malgrat que al bandoler això acabe costant-li la vida» (p. 57).

Ningú no negarà que, per al Jove, aquests dos primers dies a la caverna han estat molt intensos, però la Literatura, endemés, té una munió de recursos per «embolicar la troca» i no permetre que la tensió desaparegui abans d'hora. No hi ha dubte que aquest fill de bona família fet presoner per culpa d'un atzar que, lògicament, no ha pogut controlar mai, sí que té ara la sensació d'haver-se reafirmat en l'esperança. Això no obstant, R. Sireira el vol inerm, de manera que cuita a fer-lo «caure» de bell nou en «l'abisme» de la desesperació, cosa en principi no gens difícil ja que, a pesar de la «remuntada» anímica anterior, mai no havia aconseguit de sortir de la caverna física que l'oprimeix. En el fons, la seva fe interessada en l'idealisme del Contrabandista és tan folla com folla és també la confiança que el militar, que de sobte comparteix presó amb ell, creu descobrir en un nombre molt elevat de joves revolucionaris antiabsolutistes.

En efecte, envoltat de persones instal·lades ja en la maduresa, o, en darrer terme, d'«excavernícoles» que suposadament han dut a terme amb èxit llur anàbasi existencial, haurà de rebre, tant si vol com si no vol, lliçons addicionals de realisme, puix que ell no es mostra gens propens a sortir a la llum i contemplar la realitat tal com és. El militar, expert per definició en victòries i derrotes, sap veure millor que ningú sobre aquest camp de batalla nostre, de tots, els flancs descoberts per on s'infiltra tot sovint el desastre.

« ... Hi ha molta gent de voluntat prou dèbil, que es deixa arrossegat per unes paraules inflamades. Els joves de bona família que comencen a treure el cap ple de boira a la vida... Els clergues ressentits ... Alguna ànima ximple ... Camperols i menestrals que es fan així la il·lusió que la fraternitat i la igualtat social no són només paraules... tothom amaga en el fons del seu cor algun somni ... No és gens estrany, doncs, que molts hi preferesquen la vida imaginada a la real ... Són vostès tan ingenus! Quan parlen de l'exèrcit només pensen en soldats i caporals. Però els soldats i els caporals no hi són res. Carn de canó. Compleixen ordres. Si se'ls ordena restablir la Constitució, lluitaran per restablir-la, igual que si se'ls obliga a reprimir els constitucionals. Els que importen, no s'enganye vostè, són els qui donen les ordres. Aquest és el vertader exèrcit. El poder vertader de l'exèrcit» (pp. 71-72).

La lliçó, com avançava, és autènticament magistral i prefigura el tipus de «conversió» aconsellable per al Jove, si volia deixar enrere definitivament l'anonimat fosc i cavernós, la carn de canó real i simbòlica que és ara, a fi d'esdevenir un «subjecte agent» amb tots els seus atributs. El creador del mite antic, Plató, s'autoafirma ja pel fet d'albirar la Realitat immutable i eterna, el món de les Idees, base segura sobre la qual es pot bastir qualsevulla projecte humà. Coherent amb el seu deure de «visionari» amb in-

quietud social, «atterra» i redacta la *República* —si es vol, una altra mena de caverna daurada—, en el si de la qual tothom s'hi trobarà bé pel fet d'interpretar el paper que el filòsof atenès li assignarà. Preocupat per la regeneració ètica dels humans, cau, tanmateix i de manera paradoxal, en el pitjor dels vicis: creure que els altres poden assolir la majoria d'edat ètica limitant-se només a complir les ordres rebudes però abstenint-se de participar activament en el seu disseny¹⁴. En això consisteix precisament la milícia, de manera que la imatge del militar i els soldats, que es veuen forçats ara a defensar això i ara a reprimir allò altre, hauria de fer reaccionar el Jove contra tanta estúpidesa institucionalitzada. És hora de ser «ell», de sortir-se'n «ell», de procurar-se una voluntat ferma, de ser arrossegador i no pas arrossegat, de tenir una ment desemboirada, astuta, buida de somnis i afeerrada a la realitat; en suma, és hora de sortir del cau, propi de bèsties salvatges, per ascendir a persona mereixedora d'un habitacle més noble. Lliçó funesta, certament, si acaba en menyspreu del destí dels altres, però admirable si entronitza el principi de l'autorevolució com a pas previ a qualsevulla altruisme.

De moment, però, caldrà esperar, perquè el Jove no reacciona pas; ans al contrari, sembla tenir la desorientació per única companya. L'escriptor valencià li ha jugat una mala passada, car, per si no n'hi havia prou d'estimbar-lo contra la realitat més dura, la d'aquí baix, la del món gens ideal dels humans, l'«Ella» de torn, en aquest cas una jugadora de dames implacable, el posa al corrent de la naturalesa etèria dels «cavernícoles», ço és, d'ell mateix:

«No ets res, al capdavant; una ombra més, perduda entre les ombres. El teu somni és el somni d'un dorment que somia que somia, i un dia somia que s'ha despertat. T'he mort l'últim peó. Què faràs ara?» (p. 75).

Anorreat, doncs, abans d'hora, la seva situació no és la idònia ni per conhortar el seu germà gran en plena agonia, ni molt menys encara per assumir el deure de continuar la seva tasca revolucionària. O, si més no, tot indica que les peripècies —en el sentit més grec del terme— viscudes fins ara i explicades al llarg d'aquests dos dies no podien dur-lo sinó vers la trista situació d'ensorrament en què es troba. Se'n sortirà? Sortirà del submón que li enfosqueix l'esperit i la voluntat fins a petrificar-los? Aviat ho sabrem, car el tercer dia ja és aquí i tothom serà cridat —no pas amablement— a definir-se.

14. Vegeu al respecte —i, malgrat el títol— les lúcides reflexions d'Agnes HELLER a *Aristóteles y el mundo antiguo*, ediciones península, serie universitaria. *Historia/Ciencia/Sociedad* nº 182, Barcelona 1983, sobretot el capítol I, 4 «El drama de Plató», pp. 51-124.

El primer a confessar els seus secrets serà el Contrabandista, incapaç de continuar amagant les seves lectures filosòfiques i, sobretot, l'habilitat per a trobar-los una aplicació pràctica:

«... vivim massa temps tancats entre les ombres, i ja no sabem si nosaltres, i els que són amb nosaltres, continuem sent persones, o hem esdevingut ombres també. I per això... ens cal posar tothom a prova: les ombres i nosaltres. I destriar què és cadascú, desencadenar els que han romàs encadenats davant el mur, preguntar-los si encara els sembla més real l'ombra projectada que allò que la projecta¹⁵ ... i si volen continuar vivint en aquest món subterrani, o volen sortir a la llum, atès el fet que el sol segurament pot encegar-los. Perquè un cop arribats a la llum, en tindran els ulls tan plens que no seran capaços de veure ni una sola de les coses a les que ara anomenen vertaderes¹⁶. Terrible desconcert! Una tria, la seua, no ho dubtes, una mica arriscada, però, en qualsevol cas, indefugible ... Jo tinc la virtut de separar ombres i cossos. Sé de quina matèria està fet cadascú, i m'agrada enfrontar-lo amb les seues contradiccions. /El Company: I per què? /El Contrabandista: Possiblement per fer que actuen. Perquè no es queden parats. Perquè s'acostumen a la llum del sol o es dissolguen en ella» (pp. 95-6).

L'ús de la primera persona del plural, a l'inici d'aquest paràgraf, és massa enfàtic perquè no ens adonem que el Company amb qui discuteix la «tècnica» a seguir amb el Jove no n'és l'únic destinatari. La funció social que R. Sirera ha atorgat sempre al teatre esdevé ara ben diàfana¹⁷. Som tots nosaltres els qui sovint ens tanquem de bon grat en el refugi ombrívol de la

15. Compareu-ho amb Plató, *República* 515c-d: «Considera, vaig fer jo, què els passaria alliberats de lligams i curats d'ignorància, si per natura es trobessin en una situació com aquesta. Quan un d'ells fos alliberat i forçat a aixecar-se de sobte i a girar el coll i caminar i mirar cap a la llum, i en fer tot això sentís dolor i no fos capaç, per les pampallugues als ulls, de veure allò mateix l'ombra del qual prou que veia abans, què penses que diria si algú li digués que el que veia abans era de broma i que ara, en canvi, més a prop de la realitat i girat cap el que és més real, veia més correctament? I si mostrant-li els objectes que passen se'l forçés a respondre a la qüestió de què era cada un d'ells, ¿no penses que no se'n sortiria i li faria l'efecte que el que veia abans era més ver que el que ara li és mostrat?».
16. Compareu-ho amb Plató, *República* 516a-b: «I si algú, vaig fer jo, se l'enduia d'allí arrossegant-lo a la força per la pujada difícil i costeruda, i no l'amollava abans d'haver-lo forçat a seguir-lo fins a la llum del sol, ¿no sofriria i li sabria greu que l'arrosseguessin, i, en arribar a la llum, amb els ulls amarats de claror, oi que no seria capaç de veure ni una de les coses que ara anomenem veres?/ No, no en seria, va dir, almenys de seguida./ Li caldria, crec, avesar-s'hi, per arribar a veure el que hi ha dalt. I veuria més fàcilment les ombres, d'antuvi, i després el reflex en l'aigua de figures humanes o d'altra mena, i per fi les coses mateixes».
17. Vegeu, per exemple, la introducció a *La caverna* de l'edició ja esmentada (nota 1) a càrrec de Rafael PÉREZ GÓNZALEZ, i també la nota 19.

complaença —àdhuc encadenant-nos-hi, si calia— i, consegüentment, hauríem de contractar els serveis d'algun torturador sàdic propens al gaudi de l'encegament aliè per aplicació inmisericordiosa d'un feix de raigs de llum sense aturador. O, fent un petit exercici d'interpretació al·legòrica, caldrà concloure tal vegada que, a la cova fosca del teatre, no s'hi d'anar confiats que la llum potent dels focus, és a dir, de l'autor i de l'obra mateixa, només ferirà les ninetes dels ulls dels actors professionals, d'altra banda prou avesats a aquesta mena de suplici. Ben al contrari, impertinent com és, el dramaturg els ha fet col·locar de manera que molestin també els espectadors fins a fer-los sortir del seu ensopiment o inconsciència lamentables. Sens dubte és força més còmode restar en la contradicció que autorevoltar-se contra el plaer viciós de la inèrcia, la indecisió i un llarg etcètera, però R. Sirera sembla convençut que tot Plató té el seu Aristòtil, és a dir, que, més que no pas tendir vers la Idea inassolible, l'experiència guanyada per la suma d'accions en aquest món marca la diferència. Ho ha dit abans al Jove, mentre li aclaria en què creu:

« (Crec) en l'experiència. En les petites coses quotidianes. En els moments feliços de la vida ... de la gent comuna, vull dir, dels que no aspiren ... a ser herois ... Davant del teu "nosaltres" jo defense el "jo" ... Hi ha una altra cosa que ens diferencia. Jo, l'individualista, visc immers en el món. Per contra, tu, malgrat el teu "nosaltres" estàs tothora sol. I sempre ho estaràs, perquè no suportes el tracte amb les persones» (p. 90).

A la seva manera, per tant, el Contrabandista és un bon exemplar de *zoon politikón*, addicte al microcosmos, amic d'éssers amb nom i cognom, i, per damunt de tot, hostil a abstraccions pretesament filantròpiques que condemnem els seus seguidors a anteposar un intangible «nosaltres» a un «ell o ella» ben somàtics amb qui poder relacionar-se. I deu ser per això mateix que sap teoritzar sobre la urgència de no deixar mai de conviure amb els qui ocupen el lloc més baix de l'escalafó existencial, fins i tot quan ja s'ha fet el gran salt i és força versemblant el perill d'oblidar els orígens:

« ... és tasca nostra fer que aquells que han pujat a la superfície i conegut la llum del sol, no es neguen després a tornar a baixar a la caverna, juntament amb els presoners, ni a participar en els seus treballs ni els seus honors, per molt poc que aquests valguen»¹⁸ (p. 98).

18. Compareu-ho amb Plató, *República* 516c-d: «I què? Quan s'enrecordés del seu primer habitatge, de la saviesa d'allí i dels companys de presó d'aleshores, no penses que es consideraria ell feliç pel canvi i a ells els compadiria? Ben cert./ I si havia entre ells algun tipus d'honors i lloances que s'atorguessin llavors, i una distinció per a qui veia amb més gran penetració les ombres que passaven i s'enrecordava més bé de quines solien fer-ho les primeres i quines les últimes i de quines anaven juntes per a poder

Som, ja es veu, davant d'un filòsof assenyat i d'un excel·lent mestre de cerimònies que, proper com es troba el Jove a una experiència iniciàtica, l'ha enviat a banyar-se a una galeria contigua. És el moment de rebre «l'aigua lustral» (p. 97), puix que s'acosta també el d'atènyer la puresa pròpia del qui es convertirà o es perdrà per sempre més. Sigui en la foscor de la caverna o en l'aigua d'aquest baptisme singular, el protagonista sembla condemnat a restar submergit un cop i un altre. La situació, no obstant, està a punt de canviar, perquè «Ella» i «Ell», presents de bell nou per interpretar el paper que calgui, seran ara l'espill sobre el qual «queden atrapats els records del Jove» (p. 96). I així, amb tota l'autoritat que els dona el fet de «teatralitzar» fidelment la memòria o consciència del Jove, a fi que ell mateix pugui contemplar-la (*théamaí*) com contemplador és qualsevulla espectador en qualsevulla teatre, li recriminaran precisament que, fins ara, s'hagi dedicat a «interpretar» (p. 101). Sí: ho ha fet en deixar-se arrossegat, buit de voluntat pròpia, o en comprometre's, orfe de sentiments autèntics, amb la revolució, etc. (p. 100). Però tot això s'ha acabat: la mentida, la ficció, no té cap més paper a fer davant el testimoni inapel·lable de l'espill, per tal com —i aquest és el gran canvi anunciat— «Ella» i «Ell», a manera de petita caverna interior observable, són ara parts integrants de la seva personalitat:

«cadascú du, ell mateix, la seua caverna, la seua foscor, la seua nit a sobre, al voltant, pertot arreu. I es creu que ell és a dintre, però la que és a dintre, de veritat, és ella. Al centre de la seua ànima i no fora; en cada cas i en cada circumstància hom acaba trobant allò que tem trobar ... Ets tu, únicament tu qui ens dones forma» (pp. 102-103).

Ergo, si el Jove ja no és a la caverna, sinó la caverna en l'interior del Jove, és fàcil deduir que la teràpia a aplicar és del tot edípica. Caldrà lliurar-se a la psicoanàlisi instrospectiva —cadascú sap en quin grau— amb tanta obstinació com la que l'heroi de la tragèdia sofòclea mostrarà per «autodescobrir-se». O, si hom preferia ser més respectuós amb el context, podríem dir que se'ns recomana de practicar l'espeleologia anímica, sense confondre-la tanmateix amb una senzilla gimnàstica de manteniment. Ben a l'inrevés, al protagonista, malgrat romandre tancat encara en poder dels seus carcellers, l'han situat de fet a l'aire lliure, ja no hi ha parets reals que el puguin oprimir i, en conseqüència, coneix el deure de tot ciutadà de ple dret de

endevinar, de tot plegat, què s'esdevindrà a continuació, zets del parer que aquest trobaria a faltar tot allò i envejaria els que entre aquells són honorats i tenen el poder, o bé que li passaria allò que diu Homer i preferiria de bon tros "fer anar l'arada i estar al servei d'un home sense res seu" i haver de patir qualsevol altra cosa abans que tornar a aquelles opinions i viure d'aquella manera? Sí, va dir, això és el que jo crec, que acceptaria patir el que fos abans que viure d'aquella manera-

plantar cara, d'actuar, tal com assegura la darrera intervenció d'«Ella», credo emblemàtic de tota l'obra:

«Després no és ara: valora bé el que fas. I quan et decidesques, no dubtes, vés a totes, per terrible que et sembla el que t'espera. Qualsevol cosa que faces no podrà ser pitjor, ni originar-te conseqüències més dolentes que aquest viure —malviure— eternament tancat en la caverna, entre les ombres» (p. 104).

Doncs bé, quan tot està a punt, fóra il·lògic d'ajornar-ne el desenllaç. Finalment, el Contrabandista passa a l'acció i posa a prova el Jove. Li confessa que l'ha venut a les tropes realistes i que, dels ideals que ell li suposa, no en conserva cap. Ell ho té molt clar: negociar amb una vida humana pot ser tan beneficiós que els posteriors i improbables remordiments quedaran sens dubte compensats. Només lamenta, això sí, que, havent perdut l'exèrcit tant de temps, ara vulgui torturar el Jove. En aquest cas, la caverna on l'ha retingut li semblarà de ben segur un autèntic palau, car, en la foscor del turment, la integritat personal sí que s'esvaeix i la mort esdevé del tot preferible.

Això no obstant, la crueltat del Contrabandista és tan singular com ell mateix. Partidari de mesurar el valor de la seva rigorosa pedagogia menant l'alumne vers situacions límit, li dóna un ganivet, gràcies al qual tindrà dues opcions: o morir o matar. Com no podia ser altrament, el Jove reacciona, de sobte es descobreix capaç de matar i, encara pitjor, en plena batussa, entra el Company del Contrabandista i acaba essent ell qui de manera accidental rep el cop de gràcia. Les lamentacions per l'error comès no serveixen de res: ha matat, volia matar, havia decidit matar! De fet, no s'ho pot creure, però, com que el teatre de R. Sirera és addicte a la tensió realitat/ficció, ara resulta que el Contrabandista el deixa anar, que el duran a la nau que l'ha de salvar, que no hi ha soldats a l'illa —o ho sembla—, que l'ha enganyat una vegada més i que la mentida ha dominat l'escena. Ha mort un home, és cert, però:

«Estava escrit i, en certa manera també era necessari ... Potser d'aquesta història t'ha tocat interpretar a tu el paper més poc lluït, i fins i tot hom podria pensar que l'únic motiu de la teua presència entre nosaltres ha estat, al capdavall, permetre al protagonista iniciar el seu canvi» (p. 113).

Potser sí. Les Històries oficials asseguren que la humanitat avança sovint —i de segur que ho fa— amb el sacrifici de víctimes innocents. Una mica més escèptics després d'haver llegit *La caverna*, hom hauria d'admetre que també ho pot fer gràcies a la mort absurda de persones gens significades. Trist final, tanmateix, per a una obra certament densa, on aquell quadre de

Plató, hàbilment readaptat, ha donat molt de joc. Exhaust, doncs —si més no, en aparença—, l'ampli ventall de possibilitats, hom podria sospitar que R. Sirera toca comprensiblement a retirada bo i exhortant el lector a elegir activament la seva opció:

« ... des del moment que ha abandonat aquesta illa, no tinc poder per decidir el seu destí. Potser s'haurà deixat conduir mansament per l'oficial disfressat de mariner cap a la costa, i allí haurà caigut, sorprès i sense lluita, en mans dels enemics ... O potser ... O, fins i tot, potser ... Al cap i a la fi, el que importa és que, en qualsevol dels casos, li hem procurat ... una sortida digna: serà un heroi si el sacrifiquen els soldats, i ho serà doblement si aconseguix burlar-los i embarcar. Imaginem-nos, doncs, la possibilitat darrera: té el ganivet, i aquella classe de por cega que fa valents els homes més covards. Només fa un moment que ha tallat una altra vida humana, la segona, tot espantat de comprovar com és de fàcil aquest gest, i quant poc costa ... L'ajuden miraculosament a apropar-se al vaixell. El senyal que anuncia que aquest es disposa a salpar. Ha arribat en l'últim moment ... l'han acollit a bord, tremolós i insegur, tacat de sang —el signe del ritu d'iniciació, que converteix el noi en home— ... » (pp. 113-114).

Que el Jove, en sortir de la caverna i pel fet mateix d'abandonar-la, entrarà iniciàticament i revestit de la porpra de la sang en una nova dimensió existencial, ho hem sabut des d'un bon començament. Que aquesta és una obra que teatralitza el pas, d'algú en concret o de tots, vers una maduresa molt més rellevant que el creixement automàtic dictat per la biologia, és a hores d'ara inqüestionable. Però, precisament per això, deu ser difícil renunciar —i, d'altra banda, per què caldria fer-ho?— a aquell seguit de tòpics que la Literatura ha anat atresorant segle rere segle, època rere època. Fins ara, ha estat el mite antic, paradoxalment concebut per una ment filosòfica, el que en definitiva ha dominat l'acte creatiu. Però la simple observació de la realitat més immediata —i sense ànim de molestar l'idealista Plató— ofereix igualment imatges captivadores, que, a més, no traeixen en absolut l'esperit del discurs. «Carcasses» seques d'insectes esdevinguts papallones que alen finalment el vol, «capolls» màgics que havien retingut la vida però que han sabut deixar-la anar, i, per contra, una hipotètica darrera «presó» amb un presoner en «capella» a l'espera d'una iniciació molt més tràgica que la pensada en un principi, configuren un punt final positiu i negatiu alhora d'indole igualment «cavernosa». Tot un exemple de coherència i fidelitat que mereix, al meu entendre, el reconeixement general, i que hom pot constatar en les paraules que el Contrabandista, sospitosament tan lletraferit com R. Sirera, imagina que podria haver dit el Jove després del seu adéu a gairebé tot el que ha conegut fins llavors:

« ... “Deixeu-me sense res, deixeu-me abandonat, inermes, deixeu-me buit, com la carcassa seca d’un insecte, com el capoll d’on s’ha aixecat tota esplendent la papallona” ... Vol dir amb això que tot s’ha acabat, que el passat no ha de tornar ja mai i que una nova vida s’inicia per a ell, i que es troba en el moment del canvi, del trencament, que ja no és el que era: d’aquí la imatge del capoll i la carcassa buida. Ben mirat, aquest text podria servir també si s’hagués escollit l’opció contrària: vull dir, si hagués caigut presoner dels soldats i es trobàs en capella, acomiadant-se d’aquest món» (p. 114).

L’escriptor valencià assegura que «No ens ha de preocupar ... no saber quina ha estat la conclusió definitiva de la història» (p. 115). Doncs bé, no n’estic, de preocupat. Si de cas i com a docent-amant de la «Tradició Clàssica», em sento immensament agraït envers qui, amb la ductilitat que el caracteritza, ha sabut descobrir en el vell i consagrat mite de la caverna possibilitats renovades de provocació. En efecte, qui llegeixi la seva obra hauria de voler reflexionar sense pors —i, per tant, treure’n les conseqüències pertinents; com més dràstiques millor— sobre el deure: a) de sortir definitivament de la fosca caverna de qualsevulla repressió ideològica; b) de deixar enrere, com a homes i dones vertaderament madurs, la cova daurada, l’Arcàdia del si matern, de la llar i del jardí; c) de maltractar el propi cos conservador, un cos cova, quan es clou per aturar les gosadies del cervell; d) d’obrir la caverna personal per copsar la dissort, molt més tràgica, dels altres; e) d’amistançar-se amb la realitat immediata, i enemistar-se, quan calgui, amb la ideal; f) de ser homes i dones amb vocació política, compromesos amb l’acció; g) de fer el gran salt, però saber baixar de bell nou per recuperar els endarrerits i conviure-hi; h) de submergir-se com a bussos en la caverna de la consciència; i) de plantar cara; j) de matar per no morir; k) àdhuc de ser víctimes innocents per provocar el canvi dels altres; l) de pagar el tribut de la sang per complir les regles d’un autèntic ritu d’iniciació, o ll) d’esdevenir papallones per mostrar policromament l’orgull d’haver refusat ja la carcassa del capoll. Ara bé, si la llista d’exigències resultava inassumible, si el lector començava a tremolar, tampoc no ha de inquietar-se: R. Sirera li ha preparat un final un xic enigmàtic, gràcies al qual trobarà consol pensant que pateix una petita fixació freudiana —res d’important— en la figura del pare:

«Esperem, doncs, que el sol s’aixequi, i amb la claror s’esborren totes aquestes ombres, i es puga comprovar, gràcies al seu concurs, que el que semblava un monstre horrible no era pas altra cosa que el vell abric del nostre pare penjat d’un clau al costat de la porta» (p. 115).

He volgut deixar per al final un seguit de breus consideracions que, en realitat, ja no s’adiuen amb la lectura «classicitzant» que ha guiat la meua

anàlisi, Rafael Pérez González, en presentar *La caverna* en l'edició d'Els textos del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya, posa l'accent en la seva especial significació com a final d'un trajecte cobert pas a pas, ço és, com a resultat —fins aleshores— del progressiu avanç vers cotes màximes de llibertat creativa. Fóra absurd i imperdonable que jo intentés ara de corregir-lo o matisar-lo, tenint com té, a més, un coneixement exhaustiu del conjunt de l'obra de R. Sirera i de tot allò relacionat amb el fenomen teatral. M'interessa de reproduir, això sí, alguns comentaris seus sobre la peça que em facilitaran la reflexió posterior: «Obra lògica i concloent, d'escriptura lliure i densa com cap altra, i molt personal». «Teatre com a reflexió i coneixement de la realitat». «Utilització d'elements fantàstics i, per tant, pèrdua del llast del realisme». «Espectacle sense entrebancs de cap tipus, completament lliure» amb la coartada que «el personatge considerat protagonista es troba en una situació psicofísica determinada». *La caverna* és una obra «molt teatral: l'escena dividida com un tauler d'escacs establint diferents capes en profunditat i zones en lateralitat; imatges plàstiques considerables com l'escena final del primer dia, el bany lustral o la preciosa imatge del vaixell», etc., «El teatre de text com a mitjà intel·lectual per reflexionar i arribar a l'autoconeixement i al coneixement del món», etc.

Vistes així les coses, potser caldria no descartar —de fet, em sembla d'allò més raonable— que el radicalisme del mètodes del Contrabandista no facin sinó representar simbòlicament la lluita despietada que el mateix dramaturg, R. Sirera, manté amb qualsevulla resta d'immaduresa, indecisió, por, conformisme, humana però nociva tendència a la comoditat i autosatisfacció pròpies. Només autoexhortant-se a acarar voluntàriament situacions de perill, només forçant-se a escometre fins a matar, es pot vèncer l'esclerosi inevitable que el pas del temps i l'exitosa professionalització causaran més tard o més d'hora. O, si volíem duplicar la perspectiva: res millor que, amb certa periodicitat, veure's a un mateix com un jove de dinou anys de bona família, a qui la vida ha tractat massa bé. Un mínim de saviesa pràctica aconsella aleshores de preparar-li alguna experiència «subterrània» a fi que trobi les forces i la indignació suficient per voler sortir, canviar, lluitar, aprendre o, en definitiva, viure, amb la dignitat que la semàntica d'un verb així exigeix. Del resultat d'aquesta teràpia de xoc implacable, n'haurien de donar raó suficient les valoracions anteriors de Rafael Pérez, les meves o les de qualsevol altre lector de *La caverna*. Preferiria, però, seguir camins diferents.

En efecte, tothom acaba admetent, de bon grat o no, que les obres literàries, un cop infantades i sotmeses a la curiositat general —per cert, no sempre caritativa—, passen a pertànyer també als «consumidors». De vegades, si el «producte» és de difícil digestió, hom practica sovint una interpretació «molt personal» o, simplement, tergiversa tot allò que no és tergiversable. Ara bé, qui vulgui apropar-se a *La caverna* amb ànim de restar

indiferent a provocacions de cap tipus, hauria de pensar-s'ho dues vegades. És clar que, en lloc de demanar-se si també ell s'assembla, poc o molt, al jove protagonista, bé perquè l'han malcriat o perquè es malcria ell mateix, sempre pot pensar que l'autor ja deu saber —sobretot després de llegir la presentació de R. Pérez— quina mena de «psicomàquia» manté amb si mateix. Però el més probable és que la tranquil·litat li durí poc, ja que gairebé ningú no renuncia tan fàcilment a l'avinentsa de comprovar, amb l'ajut inestimable d'un test així —em refereixo, naturalment, a l'autoavaluació nascuda de la lectura de la mateixa obra—, que, com era previsible, la seva maduresa és quelcom de consolidat. Si de cas, si R. Sirera no sap o no vol deixar d'exercir mai el paper d'intel·lectual-ferment de la societat, si les seves obres, àdhuc des d'una lectura literal, acaben sacsejant les consciències, el lector hauria de tenir el dret a interrogar-lo sobre el seu grau de compromís i coherència.

Doncs bé, un mínim sentit de la justícia obliga a proclamar la correspondència entre la teoria i la praxi quant a la trajectòria personal, intel·lectual i artística de l'escriptor valencià, bé sol o en col·laboració amb el seu germà Josep Lluís. El seu llarg currículum com a teòric, crític, actor, traductor, guionista, dramaturg, assessor, director o gestor teatral es caracteritza, d'una forma o d'una altra, per una voluntat ferma de posar el teatre al servei de la societat¹⁹. Sens dubte vol transformar-la, però, en qualsevol cas, predicant amb l'exemple, treballant d'una manera incansable. Des de ben aviat, en el si del teatre universitari i independent, participa del desig de renovació del sistema polític a les acaballes del franquisme, unint-ho a la reivindicació nacional valenciana i a la recuperació de les senyes d'identitat com ara la llengua²⁰. Recuperada la democràcia, pressiona les institucions perquè el voluntarisme anterior pugui esdevenir un teatre professionalitzat que arribi a la majoria del públic. Promou la creació d'infraestructures. Adopta una concepció dinàmica per a un futur Teatre Nacional Valencià, pensant en un conjunt de centres dramàtics, amb locals i companyies, estesos per tota la geografia del país i amb plena autonomia pel que fa a la programació. Lligat a la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, redacta el Projecte de gestió teatral, dirigeix i co-dirigeix diversos teatres públics, és nomenat Cap del servei de Música, Teatre i Cinematografia, etc. Acaba abandonant precisament la gestió pública del teatre valencià quan considera que és obstaculitzada per interessos polítics. En suma: una dilatada trajectòria feta de conscienciació pròpia i aliena, de reflexió i de ser-

19. Per a una visió global de la trajectòria de R. Sirera i una anàlisi acurada de les seves obres, recull bibliogràfic, etc., vegeu Rafael PEREZ GONZÁLEZ, *Guia per recórrer Rodolf Sirera*, pendent encara de publicació i que he pogut consultar en suport informàtic per gentilesa de l'autor i del mateix R. Sirera.

20. Per a tot allò referent, en canvi, al teatre de postguerra del país valencià, vegeu, per exemple, Ferran CARBÓ i Santi CORTÉS, *El teatre en la postguerra valenciana (1939-1962)*, Quaderns 3 i 4, València 1997.

vei, que amb tot el dret, al meu entendre, l'eximeix d'acudir a l'educat costum de la *captatio benevolentiae* per no tallar la digestió de lectors-espectadors sensibles o fins i tot susceptibles²¹.

21. Aquest és el text de la conferència que vaig donar a l'Institut d'Estudis Catalans el 28 de novembre de 1997. M'interessa remarcar que he volgut centrar-me exclusivament en el referent platònic, però ja en el torn obert de paraules posterior a la conferència el Dr. Carles Miralles apuntà una altra dependència possible, *La vida es sueño* de Calderón de la Barca, que em sembla inqüestionable, encara que jo hagi seguit un altre camí. El mateix Rodolf Sirera, que ha tingut l'amabilitat de llegir el text i que es mostra complagut amb el tractament del llegat platònic, em féu la mateixa observació. Aprofito, doncs, l'avinentesa per assenyalar que la construcció en tres jornades de *La caverna* es retrotrau al teatre barroc; i que la mort de l'amic del contrabandista —confessió del dramaturg— seria extrapolació de la de Clarín, el graciós, company fidel de Segismundo (jornada III, esc. XIII).